

ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ В ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІЙ СПАДЩИНІ ЕПОХИ ПРОСВІТНИЦТВА

У статті досліджується філософський та культурно-історичний досвід епохи Просвітництва, як періоду переосмислення традиційних естетичних категорій: краси гармонії, смаку. Автором було проведено аналіз естетичних ідей, цінностей, ідеалів даного періоду і зроблено висновок, що усвідомлення історичного зв'язку поколінь на рівні кожного етапу суспільного розвитку забезпечує єдність перманентного піднесення світової культури.

Ключові слова: історія культури, епоха Просвітництва, естетичний розвиток, естетика, естетична свідомість, естетичні ідеї, філософія мистецтва.

У процесі нашого дослідження розглянуто естетику епохи Просвітництва як складову частину нової культурно-історичної доби в Європі XVIII ст., як період переосмислення традиційних естетичних категорій: краси гармонії, смаку, визначальним моментом якого була безмежна віра у перетворюючі можливості науки, освіти і мистецтва. Слід відзначити, естетична культура – це здатність особистості до повноцінного сприймання, правильного розуміння прекрасного у мистецтві і дійсності, прагнення й уміння будувати своє життя за законами краси. Естетична культура містить у собі такі компоненти: естетичне сприймання, естетичне почуття, естетичні потреби, естетичні смаки, естетичні ідеали, художні уміння.

В історії культури були сформульовані дві протилежні концепції природи естетичної свідомості – онтологічна, що бере початок від античного світосприймання і трактує естетичну свідомість як відображення особливих принципів самого буття, друга – гносеологічна, яка складається у відокремленій естетиці, інтерпретує її в якості атрибута однієї лише людської свідомості, яка проявляється в особливому виді людської діяльності – мистецтві.

Аналіз історично-філософських джерел, ознайомлення з останніми науковими дослідженнями в галузі естетичного розвитку особистості (М. Бердяєв, Ю. Боров, В. Васильченко, Є. Громов, І. Зязюн, В. Іллін, Л. Коваль, В. Кремень, О. Кривуля, П. Лавров, В. Петрушенко, Л. Печко, В. Подольська, О. Рудницька та ін.) засвідчують, що проблема естетичного розвитку суспільства у світлі новітніх концепцій ще не знайшла належного розв'язання.

Метою статті поставлено завдання – дослідити та проаналізувати історично-філософські погляди епохи Просвітництва XVIII ст. та обґрунтувати перспективи їх застосування у формуванні гармонічної, культурно-освіченої та естетично розвиненої особистості людини.

У XVIII ст. завершилося руйнування державних засад і понять старого феодального суспільства. Зароджувались основи нового громадянського суспільства, яке змальовувало ідеал людини вільної від феодальних уявлень. Такими були герої Дефо, Свіфта, Шиллера, Гьоте, образи Баха, Моцарта та рух суспільства на шляхах до гармонії природи розуму і демократичної цивілізації. З позиції нових виховних цінностей переглядаються традиційні для філософії поняття – прекрасне, гармонія, смак, почуття та ін. Проблеми краси, доброчинності, сутності мистецтва розглядаються новаторськи [9, с. 50].

XVIII століття відносно його духовного розвитку отримало назву «Епоха Просвітництва». Наукове знання, яке у попередні століття було обмежене вузьким колом науковців, стало значно поширеним. У 30-50 роках XVIII століття в Німеччині вийшов «Великий повний універсальний лексикон усіх наук і мистецтв», який складав 68 томів. Та найбільш знаменитою енциклопедією Нового часу стала французька енциклопедія, що мала назву «Енциклопедія, або тлумачний словник наук, мистецтв і ремесел», яка виходила у 1751-1780 рр. Ця енциклопедія складалася з 35 томів, у тому числі 12 томів ілюстрацій, та налічувала 60 тисяч статей. Німецька й французька енциклопедія мала головним чином гуманітарну ознаку, у той час як тогочасні англійські аналоги головну увагу приділяли природознавству й техніці, що відповідало потребам промислової революції, яка саме розгорталася у Англії. Так, у 1728 р. там вийшла двотомна «Енциклопедія, або загальний словник наук і ремесел». У Франції до видання енциклопедії долучилися провідні філософи й учені свого часу, такі як Дідро, Д'Аламбер, Монтеск'є, Вольтер, Руссо, Тюрго, Бюффон.

Батьківщиною просвітництва стала Англія, адже саме тут раніше став розвиватися капіталізм, відбулася у XVIII столітті промислова революція. Джона Локка, який помер у 1704 р. вважають таким, що завершує XVII ст. і відкриває у Англії епоху Просвітництва. Завершує її Давид Юм. Загальним філософським фоном епохи Просвітництва був сенсуалізм, ідея природного права, рівності людей, релігійної толерантності. У побудові соціальних концепцій просвітники виходили з природи поодинокі людської особи. Важливою темою, що теж

вимальовувала особливості філософських роздумів XVIII ст. було співвідношення випадковості й необхідності, фаталізму й свободи волі [16, с. 185].

В Англії та Німеччині XVIII ст. виникли погляди на естетику як науку Баумгартена, ідеї Вінкельмана про досконалість краси, естетичні погляди поетів Гьоте та Шиллера, теорія Дж. Локка про чуттєву основу думки. Серед ідей англійців філософів виникли нові естетичні системи: А. Шефтебері «відчуття як критерій естетичного досвіду», Д. Юм, Дж. Берклі «краса як божественний дар», Т. Рід «відокремлення естетичного об'єкту від естетичного суб'єкту». Едмунд Берк – автор трактату «Філософські дослідження про виникнення наших речей про високе та прекрасне» (1756) – назвав красу суспільною якістю, Вільям Хогарт в книзі «Аналіз краси» (1753) надає перевагу емоціям. Аналіз краси – книга по теорії мистецтва, написана рукою художника-новатора, який вважав основою своєї творчості природу, живу красу в її різноманітності і русі, вважав що «одноманітність форм в естетичному змісті менш цікава ніж будь-яке художнє «безладдя» [18, с. 47].

Німецькі просвітителі XVIII ст. стали засновниками раціоналізму та нового мистецтвознавства серед них Баумгартен, Лессінг, Вінкельман, Гердер. У своєму трактаті «Лаокоон, або про межі живопису і поезії» (1766) Готхольд Лессінг проводить порівняльний аналіз живопису, скульптури і поезії. Й. Вінкельман бачить ідеал прекрасного в античному мистецтві. Й. Гердер – місце естетики в області антропології [5, с. 124]. Історія людства – це школа удосконалення на шляху прогресуючої гуманності. «Розум людський, – так завершує Гердер книгу «Ідеї до філософії історії людства», – помножена солідарна діяльність людей невтримно й неухильно йдуть уперед і вбачають у цьому гарну прикмету, навіть якщо кращі плоди до часу й не визріють» [5, с. 608]. Отже, Гердер розуміє «красу, звільнену від всього зайвого їй, яка знаходить відгук і відчувається в своїй прозорій чистоті у душі кожного. Щасливий той, хто сприймає красу саме так. Він посвячений в таємничість муз, він розуміє всі епохи, всі спогади і твори мистецтва; його чуттєва сфера безкінечна, як сама історія людства, вона охоплює всі століття і всі школи мистецтва, і в центрі цього неосяжного кола – творець і прекрасне» [5, с. 335].

Як відомо, в 1735 році Олександр Баумгартен вперше вводить термін «естетика» (лат. *Aesthetica*; від давньогрецького *aisthetikos* – чуттєво сприймається), позначивши їм філософську науку про чуттєве пізнання (лат. *Scientia cognitionis sensitivae*), осягає і створює прекрасне і що виражається в образах мистецтва. У поняття «чуттєвість» Баумгартен включає не тільки відчуття, але і емоції, пам'ять, інтуїцію, дотепність, уяву. Досконалість або красу він вбачає у згоді трьох основних елементів: змісту, порядку і вирази. Відповідно, естетика ділилася Баумгартеном на три частини: евристика – вчення «про речі і предмети думки»; методологія – вчення про організацію художнього твору; семіотика – вчення про естетичні знаки.

Теоретичні пошуки О. Баумгартена збігаються з розвитком естетики Просвітництва, що виникає як відображення антифеодалного руху в країнах Європи. У цю епоху докладаються значні зусилля для поширення знань серед усіх верств суспільства. Освіті належить провідна роль у прогресивному русі людства до загального добра і справедливості. Ідеї Просвітництва не несли в собі революційного запалу, проте саме вони започаткували те соціальне піднесення, яке завершилося Великою Французькою революцією.

Важливим аспектом розвитку ідеї взаємопов'язку естетичного і досконалого було у теорії Баумгартена намагання розглянути «досконале – гармонія». При цьому гармонію він інтерпретує як єдність трьох елементів: 1) змісту; 2) порядку; 3) виразу. Філософ вважав, що у подальшому розвитку теорії гармонії кожний із наведених елементів вивчатиметься самостійно, а пізніше будуть з'ясовані і співпоняття, тобто такі, за допомогою яких внутрішній об'єм поняття «гармонія» отримує певну завершеність. Проте ця частина ідей Баумгартена не отримала подальшого розвитку і може розглядатися нами лише як етап в історичному становленні концепції гармонії [15].

Слід зазначити, О. Баумгартен стверджує, що гносеологія має дві форми пізнання: естетику і логіку. Перша форма пов'язана з нижчим, чуттєвим пізнанням, а друга – з вищим, інтелектуальним. Логіка вивчає судження розуму і приводить до пізнання істини. Естетика пов'язана із судженням смаку і пізнає прекрасне. Філософ використовує поняття прекрасного, проте він не визначав предмет естетики через ідею прекрасного, така тенденція виявиться пізніше, зокрема, в позиціях Г. В. Ф. Гегеля і М. Г. Чернишевського. О. Баумгартен визначає предмет естетики через поняття «досконале», зазначаючи, що естетика – це наука про досконале в світі явищ, про досконалість чуттєвого пізнання і удосконалення смаку.

Поняття «естетики» було об'єктом теоретичного дослідження в філософії минулого. Так, в роботі «Метафізика» Аристотель ототожнює досконале з прекрасним, адже прекрасне визначається філософом як позитивне досконале. У східних культурах також простежується тяжіння до ототожнення досконалого й естетичного. Наприклад, арабський філософ Середньовіччя Аль Газалі (1058 – 1111) стверджував, що краса предмета, його привабливість

.....
полягає в існуванні всього досконалого або того, що йому відповідає. Краса кожного предмета – у відповідності його виду досконалості.

Зауважимо, що серед французьких просвітителів XVIII ст. виділяються постаті Батте, Дідро і Руссо. У книзі «Витонченні мистецтва, зведені до єдиного принципу» (1746) Батте висуває античні принципи «копіювання природи» як ключ до розуміння мистецтва.

Справжнім лідером французького Просвітництва був Франсуа Марі Аруе (Вольтер). Естетика французького Просвітництва пов'язана, передусім, з теоретичними розробками Вольтера (1694–1778), який начебто належав двом епохам: класицизму й Просвітництву. Він поділяв правила класицизму щодо канону, спираючись на який треба «будувати» художні твори. Водночас Вольтер визнавав відносність художніх смаків, їх плинність. Взагалі категорія «смаку» посідає особливе місце в поглядах Вольтера і синтезує інші категорії та поняття естетики. Саме спираючись на смак, філософ намагається виявити природу прекрасного. Красу та її вищий вияв – прекрасне – слід шукати у природності й звичайності (простоті). У свою чергу, естетичний смак визначається Вольтером як «співчутливість до прекрасного» [3, с. 120]. У етиці й естетиці Вольтер проводив думку про відносність ідеалів і критеріїв добра й краси. Уявлення про них змінюються від епохи до епохи, від місця до місця. Судження у цих питаннях залежить і від того, хто його висловлює. Так, він писав: «Спитайте в самця жаби: Що таке краса, прекрасне «to kalon»? Він відповість, що це – жаба-самиця з її здоровенними, круглими, вираченими очима на маленькій голівці, з плоским ротом до вух, жовтим животиком, брунатною спинкою. Спитайте гвінейського негра: для нього прекрасне – чорна, блискуча шкіра, заглиблені очі, сплюснений ніс» [4, с. 214].

Отже, Вольтер прагнув втілити у Франції мрію про верховенство розуму, що мало забезпечити розвиток науки і техніки, централізацію держави та викриття забобонів. Він, як і його однодумці, зверталися до Френсіса Бекона і захоплювалися не формою парламентського врядування, а системою громадянських свобод та релігійної терпимості. Своїми творами «Філософські листи», «Трактат про метафізику», «Кандидат» та ін. Вольтер зробив справжній прорив у французькій політичній думці XVII ст.

У своїх поглядах, французький філософ-просвітитель Дені Дідро (1713–1784) представник матеріалізму, що наблизився до діалектичного методу пояснення світу та еволюційної концепції, у гносеології спирався на сенсуалізм Дж. Локка і був прихильником концепції суспільної угоди. Видатний письменник, організатор та редактор «Енциклопедії» XVIII ст., висловлював свої погляди у філософських та літературних творах: «Думки про виникнення природи», «Розмова Д'Аламбера з Дідро», «Філософський принцип матерії та руху», «Монахиня», «Небіж Рамо», де відстоюючи позиції деїзму, піддає критиці абсолютизм та клерикалізм. Дідро – не лише широко відомий естетик, а й фахівець у царині образотворчого мистецтва. Його «Салони» були блискучими оглядами паризьких виставок з 1759 до 1781 р. Саме в цих оглядах-есе формувалися шляхи подальшого розвитку мистецтва, обґрунтовувалась хибність класицистичних міфологічних сюжетів, штучність, театральність композицій. Д. Дідро розвинув ідею наближення до природи в статті для енциклопедії «Прекрасне». Він визначає красу як «співвідношення», а також «те, від чого пробуджується в... розумі ідея відносин» [6, с. 377].

Важливе місце в історії європейської естетики посідає доба німецького Просвітництва. Тут слід звернути увагу на теоретичну діяльність відомого німецького мистецтвознавця Йоганна Йоахіма Вінкельмана (1717-1768), який намагався пробудити у своїх сучасників інтерес до класичного мистецтва. На сторінках фундаментального дослідження «Історія стародавнього мистецтва» (1764) Й. Вінкельман не лише розглянув і систематизував історію античного мистецтва, а й на прикладі аналізу чотирьох рівнів розвитку античного мистецтва – архаїчного, піднесеного, прекрасного та еkleктичного – намагався визначити специфіку конкретних видів мистецтва, зосередивши увагу на скульптурі «Поза і жести античних фігур нагадують людину, яка пробуджує до себе увагу і може її вимагати, яка виступає перед обличчям мудрих» [1, с. 207].

Саме відштовхуючись від позиції Вінкельмана, полемізуючи з ним, німецький філософ-естетик XVIII ст. Готхольд Єфраїм Лессінг (1729-1781) зміг досягти тієї вершини в дослідженні специфіки мистецтва, що характерна для його трактату «Лаокоон. Про межі живопису і поезії» (1766). Лессінг не поділяв ідеї поєднання внутрішньої пристрасті із зовнішнім спокоєм, на якій ґрунтуються естетичні засади мистецтва, запропоновані Вінкельманом. Учений вбачав у такій орієнтації повернення до етики давньогрецького стоїцизму й «примирення із стражданням». Чимало творів Лессінг присвятив естетичним питанням, запроваджував ідею наближення мистецтва до життя. У якості основного естетичного принципу висунув ідею єдності індивідуального (чуттєво-образного) і узагальненого (поняттєво-загального) відтворення дійсності у художніх творах. «Перший, кому спало на думку порівняти живопис і поезію, був людиною тонкого чуття, помітив на собі подібне: вплив обох мистецтв. Він відкрив, що те й інше представляють нам речі віддалені в такому вигляді, як якщо б вони перебували поблизу,

видимість перетворюють в дійсність; і те й інше обманюють нас, і обман обох подобається» [11, с. 385]

Вивчення історичних джерел показали, що найбільш послідовний розвиток естетичних ідей у Росії і Україні почався з XVIII ст., що його ознаменували перетворення Петра I, який масово звернув російську суспільну думку до досягнень європейської освіченості. Спочатку розвиток естетичної думки в Росії XVIII ст. проходив під впливом естетики французького класицизму і Просвітництва, а саме Батте, Дідро та ін.

Естетика і мистецтво класицизму одержали поширення в Росії в діяльності Феофана Прокоповича (1681–1736), Антиоха Кантемира (1708–1744), В.К. Тредіаковського (1703–1768), О.П. Сумарокова (1717–1777). Найвидатнішим його представником був М.В. Ломоносов (1711–1765). У творчості М. Ломоносова відбилася властиве йому поєднання абстрактного й образного мислення, естетичне сприйняття Космосу виражене в його філософській поезії. Важлива його роль у реформі російської мови, що поклала кінець церковнослов'янській книжковій культурі. Поряд із В.К. Тредіаковським він розробив нову систему російського віршування. Для поглядів Ломоносова на літературу характерні нормативність, логічність, раціональність. Проте в його творчості поряд із логікою розуму повним визнанням користується і стихія почуттів, натхнення, емоційного пориву. Багато художніх творів М.Ломоносова є за своєю суттю соціально-філософською публіцистикою. Естетика його художньої творчості пов'язана з естетикою буття і пізнання, естетичне і творче кредо викладено у вірші «Розмова з Анакреоном» [8].

Ми вважаємо, що в духовному житті України XVIII ст. важливу роль відіграв випускник Києво-Могилянської академії Георгій Щербицький – викладач філософії, поетики, риторики, автор відомої в ті часи п'єси «Трагікомедія, нарицаєт Фотій, тобто про відступ західної церкви від східної». У ній Г. Щербицький намагався пристосувати міфологічні мотиви до розкриття сучасних йому проблем, зокрема, виявлення конфлікту між католицизмом і православ'ям. Цей прийом був широко розповсюдженим у культурній практиці Західної Європи XVIII ст., але на терені України використовувався вперше.

Найбільш повне вираження розвитку естетичної думки на Україні в XVIII ст. знайшов у творчості видатного філософа, просвітителя, гуманіста і демократа Г.С. Сковороди (1722 – 1794). Естетичні і художні погляди – невід'ємний компонент «осередченої» моральної філософії Г.С. Сковороди. На протигагу платонівській доктрині про споконвічний розлад між філософією і поезією Г. Сковорода висуває ідею їхньої продуктивної взаємодії і спорідненості: філософію і мистецтво зближує зацікавленість у розумінні таємниць людського духу, моральному самовідновленні особистості, спрямованість у майбутнє. Найважливіше завдання «пророчих муз» – передбачати майбутнє [12, с. 120, 127]. Таким чином, настанова на сполученість філософії і мистецтва дозволяє Сковороді затвердити синтетичний метод дослідження істини і краси. У своїй художній творчості він відстоює єдність краси і добра, готує підґрунтя для розвитку реалізму в українській літературі.

Отже, у естетиці Г. Сковороди важливу роль відіграє органічний зв'язок з етикою, філософ віддає перевагу почуттю моралі. Поняття «серце», «сердечність» він звільняє від фізіологічного навантаження. Сердечність стає синонімом людяності, доброти, взаєморозуміння. На цій підставі розробляє Сковорода естетичну категорію гармонії. Найвагомішими в естетичній спадщині філософа є «Сад божественных песней» (1753–1785), «Наркісс» (1769–1771) і «Разговор пяти путников о истинном щастии в жизни» (1773).

На основі досліджуваних джерел, ми розуміємо що мистецтво епохи Просвітництва, в його естетичній формі відображає певну загальну неподільну сутність. Естетична цілісність та довершеність побудованого образу, що відтворює глибинні сили душі, втілена Краса – ідея досконалості – постають у художньому ідеалі митця, який може мати різні рівні втілення: від фрагментарного висвітлення ідеалу – до витонченої єдності образу естетичного; від прихованого, потенціально доступного змісту – до яскраво вираженого, актуального естетичного звучання; від поверхового, реально виявленого констатування змістових складових образу – до глибинної субстанційності розкритого змісту; від констатуючих форм подання ідеалу естетичного – до «симфонічного звучання» його гармонії. Специфіка мистецтва постає в наступному: предметом мистецтва є цілісна особистість в її взаємовідносинах з навколишнім світом.

Отже, з викладеного можна зробити підсумок, що узагальнення досвіду епохи Просвітництва, переосмислення основних естетичних категорій: істини, краси, любові і добра – це культурно-історичний імпульс продукування духовних, етичних і естетичних форм свідомості, ідей, ідеалів, цінностей, вивчення якого постає важливим на сучасному етапі розвитку суспільства, враховуючи індивідуальну неповторність людської природи, що завжди багатомірна і неосяжна у своєму вияві.

Таким чином, із дослідженого можна зробити висновок, що естетична думка епохи Просвітництва XVIII ст. була досить філософською. Увага філософів повернулася від

методології та субстанційних основ буття до проблем буття, суспільства, історії та перспектив розвитку людства. Вона базувалася на ідеї наслідування мистецтва, природі, на сенсуалістичному розумінні природи естетичного почуття, на критиці класицизму, вихованні і просвітницьтві моралістичності людей з допомогою високого смаку в мистецтві.

Перспективно подальших досліджень є більш детальне вивчення естетичних ідей епохи Просвітництва, філософської думки цього періоду з перспективним застосування у формуванні гармонійно розвиненої особистості, з розвиненим естетично-культурним кругозором, демократичними поглядами, що усвідомлює історичний зв'язок поколінь на рівні кожного етапу суспільно-історичного розвитку цивілізації.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Винкельман Й.Й. Избранные произведения и письма // Й.Й.Винкельман / М.,Л., 1935. – 279с.
2. Вольтер. О душе // Вольтер. Философские сочинения. – М.: Мысль, 1988. – 751 с.
3. Вольтер. Философские письма. Метафизический трактат // Вольтер. Философские сочинения. – М.: Мысль, 1988. – 281с.
4. Вольтер. Эстетика. Статьи. Письма. / Вольтер. – М.: Искусство, 1974. – 310с.
5. Гердер И .Г. Идеи к философии истории человечества. / И.Г. Гердер. – М.: Наука, 1977. – 703с.
6. Дидро Д. Избранные произведения. / Д. Дидро.– М.:Л., 1951. – 523с.
7. Кант И. Ответ на вопрос: Что такое Просвещение? / И. Кант // Собрание сочинений в 8 тт., Т. 8. – М.: Чоро, 1994. – 432с.
8. Кривцун О.А. Эволюция художественных форм: Культурологический анализ / О.А. Кривцун. – М.: Владос-Пресс, 2003. – 376с.
9. Куренкова Р.А. Эстетика: учеб.пособие для студ. Высш.учеб.заведений / Р.А. Куренкова. – М.: Владос, 2004. – 367с.
10. Ламетри Ж. Человек-машина / Ж. Ламетри. Соч.: – М., 1986. – 279с.
11. Лессинг Г.Э. Лаокоон, или о границах живописи и поэзии. Перевод Е.Эдельсона (под ред. Н.Н. Кузнецовой) / Лессинг Г.Э. Избранные произведения. - М.: Худож. лит., 1953.– 851с.
12. Мазепа В.І. Філософія мистецтва / Мазепа В.І. – К., 2004. – 275с.
13. Момджян Х. Н. Французское Просвещение XVIII века. / Х.Н. Момджян – М.: Мысль, 1983. – 447 с.
14. Монтескье Ш. Л. О духе законов / Ш.Л. Монтескье // Сост., пер. и коммент. А.В. Матешук.– М.: Мысль, 1999. – 672 с
15. Овсянников М.Ф. История эстетической мысли / М.Ф. Овсянников. – М.: Владос, 2004. – 205с.
16. Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Т.3. От Леонардо до Канта. / Дж. Реале, Д. Антисери – СПб., 1996. – 305с.
17. Руссо Ж.Ж. Трактаты. / Ж.Ж. Руссо – М.: Наука, 1969. – 703 с.
18. Хогарт Уильям. Анализ красоты / Уильям Хогарт. – М.: «Искусство», Ленинградское отделение, 1987. – 185 с.

Todosiyenko N.L. Aesthetic Development of an Individual in the Historical and Philosophical Heritage of the Enlightenment

This paper examines the philosophical and cultural-historical experience of the Enlightenment, a period of rethinking the traditional aesthetic categories: beauty, harmony, taste. The author analyzes aesthetic ideas, values and ideals of the period and concludes that awareness of historical bond of generations at every stage of social development ensures the unity of permanent rise of world culture.

Keywords: cultural history, Enlightenment, aesthetic development, aesthetics, aesthetic consciousness, aesthetic ideas, philosophy of art.

Тодосиенко Н.Л. Эстетическое развитие личности в историко-философском наследии эпохи Просвещения.

В статье исследуется философский и культурно-исторический опыт эпохи Просвещения, как периода переосмысления традиционных эстетических категорий: красоты гармонии, вкуса. Автором был проведен анализ эстетических идей, ценностей, идеалов данного периода и сделан вывод, что осознание исторической связи поколений на уровне каждого этапа общественного развития обеспечивает единство перманентного подъема мировой культуры.

Ключевые слова: история культуры, эпоха Просвещения, эстетическое развитие, эстетика, эстетическое сознание, эстетические идеи, философия искусства.